

applied when examining the Japanese works related to a poetic heritage of T. Shevchenko and its translations, biographical – when considering some facts from life of the Japanese slavists, which contributed to their interest in works of the Ukrainian poet. The contextual-descriptive and comparative methods are used in analyzing translated collections of the Great Kobzar's poetry in Japanese and problems of the Ukrainian-Japanese literary translation.

Poetry of Taras Shevchenko found its readers in Japan thanks to translation efforts of Taisuke Shibuya, Takayuki Murai, Gachiro Tazawa, Takashi Juge, Shosuke Komatsu, Kazuo Nakai, Takao Hino, Takao Okamoto and Etsuko Fujii. Three main problems of translation mastership can be distinguished in the Japanese slavistics. First, expediency of translating the Kobzar's poems not from the Ukrainian original, but from the Russian and English translations. This issue was brought up by Kazuo Nakai, who noted that this practice of using the Russian or English texts continued until the end of 1990s. Secondly, significant problems in case of the Ukrainian-Japanese literary translation are associated with untranslatables for designation of certain cultural, socio-historical and other phenomena. Third, selection of the modern or obsolete language for translation: Takashi Juge used obsolete words, while Etsuko Fujii chooses the modern Japanese language, so that young people could also read the poems of Kobzar. Thus, the Japanese slavists still have a lot of problems in the field of the Ukrainian-Japanese literary translation, to overcome which each of them uses its own approach. Further study of the Japanese translation of the Ukrainian literary works seem to have potential for deepening cultural and literary relations between two countries.

Keywords: Taras Shevchenko studies in Japan, Slavic studies in Japan.

УДК 82-31Шевченко7Художник:821.133.1Поль де Кок

О. В. Боронь, д-р філол. наук, старш. наук. співроб.,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ
orcid.org/0000-0002-1014-2219; Scopus Author ID: 57208054827
ovboron@gmail.com

ДВІ ЗГАДКИ ПРО ПОЛЯ ДЕ КОКА У ШЕВЧЕНКОВІЙ ПОВІСТІ "ХУДОЖНИК": СПРОБА ТЛУМАЧЕННЯ

У статті у двох аспектах – реально-біографічному і суто літературознавчому – проаналізовано згадки про романи французького белетриста Поля де Кока "Андре Савояр" і "Брат Жак" у Шевченковій повісті "Художник". Висловлено міркування про міру достовірності описаних у повісті відповідних епізодів, розглянуто їхню функціональну значущість і художню семантику. Запропоновані спостереження

доповнюють вивчення Шевченкової лектури, з одного боку, а з другого – сприяють повнішій характеристиці головного героя чи не найкращого прозового твору письменника.

Ключові слова: біографічна достовірність; інтертекстуальність; лектура; переклад.

Шевченкова повість "Художник" містить згадки про два твори французького белетриста Шарля-Поля де Кока (1793–1871), автора сотень комедій, водевілів, романів тощо. Випущене у 1902–1905 рр. у Парижі ілюстроване зібрання його творів нараховує 299 невеликих томів. Актуальність звернення до цих згадок визначається тим, що досі літературознавці не заглиблювалися в інтерпретацію відповідних фрагментів повісті, констатуючи лише наявність у тексті назв двох романів французького письменника. Принагідно автор уже висловлювався про інтертекстуальні відсилання до де Кока у монографії [Боронь, 2017, с. 421–423], зауваживши, що мусив спиратися в одному випадку на наведений у праці Федора Прийми переказ роману [Прийма, 1961, с. 36], позаяк не пощастило розшукати в Україні необхідні видання. Завдяки діяльній допомозі Богдана Цимбала, якому складаю сердечну подяку, вдалося отримати фотокопії російських видань, що зобов'язує до глибшого вивчення зв'язків Шевченкового твору із доробком Поля де Кока.

Художню тканину повісті слід розглядати у двох планах: реально-біографічному і суто літературознавчому. У першому випадку йдеться про ступінь достовірності епізодів, які стосуються книжок де Кока, у другому – про функціональну значущість, семантику інтертекстуальних покликань на ці твори. Романи де Кока зажили в російського читача надзвичайної популярності, яка поступово згасла на межі XIX – XX ст., проте ще у 1900–1901 рр. у Петербурзі було випущено повне зібрання його творів у 12 томах. Французького письменника читали у Росії від початку 1820-х рр., коли до нього прийшов успіх. Світські кола та всі ті, хто знав французьку мову, знайомилися за оригінальними виданнями, всі інші – за російськими перекладами різної якості, яких не бракувало на тогочасному книговидавничому ринку. Поль де Кок мав репутацію фривольного письменника, чиї твори не призна-

чалися для дівчат і юнацтва загалом, адже його романи подекуди містили пікантні та не зовсім пристойні подробиці, комічні епізоди сумнівного гатунку тощо. Нині такий погляд варто визнати надміру святенницьким, проте в цілому його творчість справді не вирізняється вишуканим смаком і високим художнім рівнем.

Герой повісті "Художник", у якому пізнаємо риси самого автора, на запитання розповідача, що він робив увечері, відповідає: "Я читав «Андрея Савояра», пока не легли спати" [Шевченко, т. 4, 2003, с. 134]. Юний художник, незадовго перед тим познайомившись із наратором, учнем Академії мистецтв, ще мешкав у кімнатного живописця Василя Ширяєва, однак у цей час, за повістю, розпочинаються заходи зі звільнення талановитого хлопця з кріпацтва. Як відомо, історія Шевченкового викупу тривала понад рік – від кінця березня 1837 до 22 квітня 1838 р., а познайомився поет з Іваном Сошенком ще у 1836. Зрозуміло, художній час повісті суттєво трансформовано і стиснуто, про що вже не раз ішлося, однак в основі зображених подій – реальні факти і деталі, здебільшого (але не завжди) підтверджені іншими джерелами. Іван Зайцев, сам колишній кріпак, у 1831–1837 рр. – учень Академії мистецтв, згодом викладач малювання у петербурзькому Першому кадетському корпусі, згадував на схилі літ: "Я нередко бывал у Ширяева, и мы беседовали по вечерам; иногда я у него читал и декламировал произведения Пушкина и Жуковского. В это время в соседней комнате, у растворенных дверей, постоянно стояли два мальчика, лет 16–17-ти, ученики хозяина, которые были у него на побегушках, терли краски и рисовали немного, пока учитель не доставил им возможность посещать академические классы. Все, что я читал, мальчики слушали очень внимательно. <...> один из них сделался впоследствии любимым малороссийским поэтом, – то был Т а р а с Ш е в ч е н к о <...>" [Зайцев, 1887, с. 676]. Отже, Ширяєв мав певні мистецько-інтелектуальні інтереси, тому цілком вірогідною була можливість Шевченкового ознайомлення з новими виданнями, які потрапляли до його оселі.

Роман "Андре Савояр" ("André le Savoyard", 1826) виходив у російському перекладі [Кок, 1831–1832], що його виконали, як тепер з'ясовано [Русские писатели, 2007, с. 759] Федір Соловійов (реконструкцію його біографії див.: [Рейтблат, 2001, с. 84–85]) і Микола Павліщев. У короткому відгуку на перші два томи, який варто процитувати повністю, анонімний рецензент стисло охарактеризував особливості художньої манери французького письменника, відзначивши роботу перекладачів: "Некоторые романы Поль-де-Кока, особенно первые из напечатанных им, очень забавны и приятны. Он искусно и замысловато изображает нравы и обычаи людей среднего и низшего звания, и преимуществует в портретах шалунов, негодяев и ветреников. Женщины его также списаны с натуры, правда, не всегда с самой благородной. Живость и легкость слога его увлекают читателя. Андрей Савояр принадлежит к числу его лучших романов: здесь с изображениями комическими смешаны и картины нравов и чувствований благородных. – Русский перевод этого романа очень хорош" [Андрей Савояр, № 31, 1832]. Оцінка, хоч і стисла, проте, як побачимо далі, доволі точна. Газета повернулася до рецензування перекладу роману, коли вийшли друком усі п'ять томів. Оглядач, що сховався за криптонімом А. А. А., висловив утіху від того, що нарешті стали з'являтися якісні переклади іноземних письменників, зокрема, з оригіналу, а не, як раніше, із французького посередника, перекладено романи Вальтера Скотта і Фенімора Купера. Прикметно, що Поля де Кока названо поруч із Віктором Гюго і Альфредом де Вінї, чиї твори опубліковано, за словами газетяра, у хороших перекладах. "К этому числу, – продовжує рецензент, – принадлежит и Андрей Савояр, Поль-де-Кока, роман, имеющий все достоинства и недостатки романов сего писателя. Излишне, следовательно, повторять нам свое суждение об нем, которые знают тон и приемы П. де Кока. Перевод русский хорош и близок к подлиннику, и переводчики исполнили свое дело весьма удачно" [Андрей Савояр, № 158, 1832]. Не маючи, мабуть, достатньої компетентності для розгляду художніх якостей роману, оглядач удався до поширеного в газетярській практиці прийому апеляції до

загальновідомого досвіду. Водночас процитований уривок засвідчує справді широку популярність французького романіста серед російської публіки, зокрема і передплатників "Северной пчелы". Про незмінну зацікавленість читачів особою і творчістю де Кока газета пише і за кілька років, переказуючи у черговій статті подробиці з його приватного життя: "Считаем излишним распространяться здесь о сочинениях Поль-де-Кока: кому они не известны, хотя по заглавиям?" [Поль де Кок, № 109, 1838].

На думку Федора Прийми, доля савояра в романі багато в чому нагадувала юнацький період Шевченкового життя [Прийма, 1961, с. 36]. Після смерті батька 8-річний Андрій із молодшим на рік братом Петром рушають із Савої на заробітки до Парижа, де вони випадково розлучаються. Художник Дермільї рятує Андрія, який розбив собі голову, намагаючись повернути медальйон чванькуватому графу Франкорнару. Саме завдяки цьому медальйону із зображенням дружини Франкорнара Кароліни, загубленому зимової ночі в оселі Андрієвих батьків, хлопець стає вихованцем графині, в яку був закоханий Дермільї. Однак про навчання малярству в романі згадано лише принагідно. Десь посередині твору головний герой мимохідь зауважує: "Благодаря урокам г. Дермилы я уже рисую порядочно" [Кок, 1831–1832, т. 3, с. 88], пізніше констатує, що той навчив його "божественному мистецтву" [Кок, 1831–1832, т. 3, с. 167], однак розуміння мистецтва в Андрія суто утилітарне: "<...> я имею кое-какие дарования и хотя я далек еще от того совершенства, которого достиг мой учитель, однако кисть моя может принести мне какую-нибудь выгоду..." [Кок, 1831–1832, т. 4, с. 93]; "<...> я хочу работать, хочу делаться художником" [Кок, 1831–1832, т. 5, с. 107]; "Я доволен своими успехами в живописи" [Кок, 1831–1832, т. 5, с. 128].

Насправді майже весь роман присвячено детально виписаним любовним переживанням головного героя, який не може визначитися зі своїми почуттями до трьох жінок: дочки водноноса – Манетти, покоївки Кароліни – Люцилії і доньки графині – Адольфіни. Письменник майже до останніх сторінок твору тримає читача у невизначеності, зрештою після всіх перипетій Андрій одружується із першою симпатією Манеттою

і повертається у Савою, де купує для своєї матері та родини великий будинок. Гадаю, саме любовна інтрига приваблювала молодого Шевченка, який читав роман не раніше 1832 р. і не пізніше 1838, тобто у віці 18–24 років. Тим більше роман був цікавий хлопцеві "лет четырнадцати или пятнадцати" [Шевченко, т. 4, 2003, с. 121], яким його введено у повісті. У романі де Кока змальовано становлення особистості, яка проходить складні випробування, проте виявляє найвищі людські якості – саможертвності, шляхетності та безкорисливості (він віддає успадковане після смерті Дермільї майно Кароліні, яка з дочкою опинилася у злиднях). Щоправда, його матеріальні жертви суттєво не допомогли графині, обдурений чоловіком Адольфіни, яку видали за маркіза проти її волі.

Однак у романі превалює зовнішня канва – зображення внутрішнього життя Андрія немає, оскільки це, очевидно, і не входило у наміри автора. На початку твору трапляються комічні епізоди, як-от пригода із 42-річною дівцею та її залицяльником, викриття іншої дівчини та закоханого в неї офіцера. Письменник не уникає тут сороміцьких натяків і деталей, часто вдається до водевільних прийомів, ситуацій *qui pro quo* тощо. У цілому ж "Андрей Савояр", як не дивно, демонструє моралізаторську тенденцію: осуджуються колоритно змальований дурисвіт Россіньоль, картяр і марнотратник маркіз, зарозумілий дурень граф, а з ними – неробство, пияцтво та інші людські вади, натомість де Кок підносить альтруїзм, чесну працю і справжнє кохання, втілені в образах Андрія і його дружини. У підсумку цей роман справляє враження солодково-сентиментальної розповіді.

Паралель між долями Шевченкового художника і головного героя французького романіста видається суто зовнішньою, обох персонажів споріднює лише фах художника, тоді як і сюжет, і спосіб зображення різняться. Проте згадка про "Андрея Савояра" в повісті все ж не випадкова: кріпак читає твір, у якому упосліджений савояр, хлопчик-сажотрус, завдяки своїм чеснотам отримує освіту, стає достойним художником, здатним забезпечити родину власною працею. Роман міг бути дороговказом для юного художника, якому відкривалися нові можливості завдяки зустрічі

з благодійником, що заопікувався його становищем. Через власну шляхетність головний герой повісті, однак, зазнає цілковитого життєвого фіаско – божеволіє і згодом помирає.

Натомість інший згаданий у повісті "Художник" роман Поля де Кока – "Брат Жак" ("Frère Jacques", 1822; щодо дати першодруку існують розбіжності; на користь 1822 р. справу остаточно розв'язує каталог: [Annales, 1822, с. 191]) – вирізняється пригодницькою інтригою. Після звільнення із кріпацтва Шевченків персонаж вивчає французьку, перекладаючи уривки з цього роману. Коли вночі прийшов Василь Штернберг, головний герой і Демський якраз "переводили самую веселую главу из «Брата Якова» Поль де Кока" [Шевченко, т. 4, 2003, с. 168]. Перший російський переклад цього роману вийшов набагато пізніше [Кок, 1860]. Російська критика не раз відзначала доступність мови і простоту стилю романів де Кока. Приміром, "Северная пчела" повідомляла, що за його романами англійці вивчають французьку мову [Поль де Кок, № 109, 1961]. Очевидно, саме тому Шевченкові персонажі практикуються у французькій на матеріалі ще не перекладеного тоді роману де Кока. У тому ж листі до розповідача юний художник зізнається, що завдання з французької були геть невеликими: "О, если б вы знали, как весело, как невыразимо быстро и весело мелькают для меня теперь дни и ночи. Так весело, так быстро, что я не успеваю выучивать миньятюрного урока г. Демского, за что и грозит он вовсе от меня отказаться" [Шевченко, т. 4, 2003, с. 168]. Реальність Демського, як відомо, досі не доведено, що підважує біографічну достовірність епізодів Шевченкового навчання французької, хоча така імовірність, звісно, залишається. Можливо, поет тоді, навчаючись, справді переклав кілька розділів із роману "Брат Жак".

Виникає питання, який розділ роману герой повісті називає найвеселішим? Ознайомлення із твором Поля де Кока в російському перекладі [Кок, 1860] переконує в тому, що вибір можна обмежити двома розділами – другим і шостим. У другому гумористично описано танці на весіллі Мюрвілів, зокрема епізод, у якому не надто приваблива мадам Волянвіль запрошується на танець із прокурором Робіно, що безтурботно

спостерігав за красивими дівчатами. Грубо-комічно де Кок змальовує, як під час цього незграбного танцю, що викликав довкола одностайний сміх, у старого голомозого прокурора злетіла перука, яку один із жартунів одразу викинув у вікно. У шостому розділі йдеться про так само гумористично відтворений обід Мюрвілів у сільському трактирі: всі страви виявляються або перепеченими, або взагалі неістівними, адже їх уже який раз підігрівають для різних клієнтів. Нагромаджені комічні деталі, як-от дзига у рагу, пересушена куріпка, що, впадши на підлогу, торохкотить, як дитячий барабан, створюють гумористичний ефект, утім, невисокого гатунку.

Далі дія в романі розвивається, як уже йшлося, здебільшого у пригодницькому ключі з помітною мелодраматизацією викладу. Не викликає сумніву добродісна спрямованість твору, який унаочнює просту думку, що бідний одяг може приховувати благородну душу, тоді як багате вбрання – нікчемність. Перед читачем розгортається драматична історія моральної деградації слабкодухого Едурда Мюрвіля під впливом розбещеного злочинця, який, обкрадаючи, цілеспрямовано доводить того до злиднів, прагнучи, крім грошей, ще й заволодіти його дружиною, в яку безтямно закоханий. Традиційно не бракує тут і деяких пікантних епізодів, скажімо, коли юний Яків навчає служницю Клеретту, як помолодшати. Виявляється, цей "секрет" вона добре знала від інших хлопців, проте не відала, що він забезпечує вічну молодість [Кок, 1860, ч. 1, с. 2, 8–9]. У підсумку романні перипетії щасливо завершуються. Втім, упадає в око деяка схематичність образів, домінування лише однієї риси, що, зрозуміло, не сприяє їх психологічній переконливості. Отже, обидва названі розділи суб'єктивно відповідають означенню "найвеселіших" у романі, а весь твір міг бути цікавим і приємним матеріалом для уроків французької. Процитована фраза з повісті наводить на думку, що на той момент Шевченкові герої (чи й сам автор, вірогідно) ще не надто просунулися в опрацюванні французького оригіналу.

Як майбутній прозаїк Шевченко міг засвоїти з роману Поля де Кока прийом безпосередньої розмови з читачем, щоправда,

назагал поширений у російській літературі 1820–1830-х років. Французький письменник кілька разів апелює до своїх читачів [Кок, 1860, ч. 1, с. 8–9; ч. 2, с. 22; ч. 3, с. 5], так само, як і Шевченко (див., наприклад.: [Шевченко, т. 3, 2003, с. 59, 121]), але такі подібності слід розглядати як типологічні збіги в арсеналі художніх засобів.

Можна припускати, що Шевченко, як свідчать контексти повісті "Художник", не поділяв категоричних зневажливих оцінок стовпа тодішньої російської критики Віссаріона Бєлінського, що часто відгукувався про нові видання романів французького письменника в російських перекладах, як, приміром, у 1835 р.: "<...> трепещу при мысли, что Поль де Кок почти весь переведен на русский язык и читается с услаждением всею Россиею!.. Боже великий! и есть люди, которые печатно хвалят его и находят его самым нравственнейшим из современных французских писателей, его, грязного осадка от мутной воды XVIII века, его, угодника площадной черни!.. А мы слушаем и верим!.. Слава нам!.." [Белинский, 1953, с. 235–236]. Шевченків персонаж ставиться до двох романів де Кока нейтрально – як до необтяжливого читва, яке радше розважає, ніж виховує. У доробку українського письменника більше не зафіксовано згадок про французького романіста, тому підстав для ширших узагальнень у нас немає.

Отже, молодий Шевченко читав не тільки твори "високої" літератури, а й не цурався белетристики, зосібна творів Поля де Кока, відомого передовсім легковажно-жартівливою манерою письма. Український прозаїк наділяє частково автобіографічного героя повісті відповідними читацькими уподобаннями, не розглядаючи, вочевидь, творчість французького романіста як щось ганебне чи неприйнятне для обдарованого юнака. Обидва романи мають виразне моралізаторське спрямування, при цьому в них зображено і непривабливі моменти з життя аристократів, молодих служниць, пройдисвітів і навіть убивць. Виявлені особливості сприяють вивченню Шевченкової лектури, з одного боку, а з другого – повнішій характеристиці головного героя чи не найкращого прозового твору письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- А. А. А. Андрей Савояр <...> // Северная пчела. – 1832. – 12 июля, № 158.
 Андрей Савояр <...> // Северная пчела. – 1832. – 8 февр., № 31.
 Белинский В. Г. Полн. собр. соч. : в 13 т. / В. Г. Белинский. – М., 1953. – Т. 1. – 574 с.
 Боронь О. Спадщина Кобзаря Дармограя: джерела, типологія та інтертекст Шевченкових повістей / О. Боронь. – К., 2017. – 496 с.
 [Зайцев И. К.] Воспоминания старого учителя И. К. Зайцева. 1805–1887 // Русская старина. – 1887. – Т. LIV, июнь. – С. 663–691.
 [Кок Поль де] Андрей Савояр. Роман Поль-де-Кока. Переведенный с франц. Н. П-м и Ф. С-м : в 5 ч. – СПб., 1831. – Т. 1. – 173 с.; Т. 2. – 188 с.; Т. 3. – 196 с.; 1832. – Т. 4. – 204 с.; Т. 5. – 230 с.
 [Кок Поль де] Брат Яков. Роман. Соч. Поль-де-Кока. Пер. с франц. В. М. – М., 1860. – Ч. 1. – 167 с.; Ч. 2. – 159 с.; Ч. 3. – 171 с.; Ч. 4. – 167 с.
 Поль де Кок // Северная пчела. – 1838. – 17 мая, № 109.
 Прийма Ф. Я. Шевченко и русская литература XIX века / Ф. Я. Прийма. – М.; Л., 1961. – 410 с.
 Рейтблат А. И. Как Пушкин вышел в гении : Историко-социологические очерки о книжной культуре Пушкинской эпохи / А. И. Рейтблат. – М., 2001. – 328 с.
 Русские писатели. 1800–1917 : биограф. словарь. – М., 2007. – Т. 5. – 816 с.
 Шевченко Т. Г. Повне зібр. творів : у 12 т. / Т. Г. Шевченко. – К., 2001–2014. – Т. 3. – 591 с; Т. 4. – 599 с.
 Annales françaises des arts, des sciences et des lettres. – Paris, 1822. – Т. 10. – 403 p.

REFERENCES

- A. A. A. Andrej Savojar <...> [André le Savoyard]. *Severnaja pchela*, 1832, 12 July, no. 158 (in Russian).
 Andrej Savojar <...> [André le Savoyard]. *Severnaja pchela*, 1832, 8 February, no. 31 (in Russian).
 Belinskij V. G. *Polnoe sobranie sochinenij* [Complete Works]. Moskva, 1953, vol. 1, 574 p. (in Russian).
 Boron O. *Spadshhyna Kobzarja Darmohraja: dzherela, typolohija ta intertekst Shevchenkovykh povistej* [The Legacy of Kobzar Darmohrai Sources, Typology and Intertexts in Shevchenko's Prose]. Kyiv, 2017, 496 p. (in Ukrainian).
 [Zajcev I. K.] Vospominanija starogo uchitelja I. K. Zajceva [Old Teacher's Memories]. *Russkaja starina*, 1887, vol. LIV, p. 663–691 (in Russian).
 [Kok Pol' de] *Andrej Savojar* [André le Savoyard]. S.-Peterburg, 1831-1832, vol. 1-5 (in Russian).
 [Kok Pol' de] *Brat Jakov* [Frère Jacques]. Moscow, 1860, vol. 1-4 (in Russian).
 Pol' de Kok [Paul de Kock]. *Severnaja pchela*, 1838, 17 May, no. 109 (in Russian).
 Prijma F. Ja. *Shevchenko i russkaja literatura XIX veka* [Shevchenko and Russian Literature of the XIX Century]. Moscow, Leningrad, 1961, 410 p. (in Russian).
 Rejtblat A. I. *Kak Pushkin vyshel v genii* [How Pushkin Became a Genius]. Moscow, 2001, 328 p. (in Russian).

Russkie pisateli. 1800–1917. Biograficheskij slovar' [Biographical Dictionary]. Moscow, 2007, vol. 5, 816 p. (in Russian).

Shevchenko T. H. *Povne zibrannja tvoriv* [Complete Works]. Kyiv, 2003, vol. 3, 591 p. (in Ukrainian).

Shevchenko T. H. *Povne zibrannja tvoriv* [Complete Works]. Kyiv, 2003, vol. 4, 599 p. (in Ukrainian).

Annales françaises des arts, des sciences et des lettres. Paris, 1822, vol. 10, 403 p. (in French).

Стаття надійшла до редакції 11.10.19

O. V. Boron, Dr Hab., Senior Researcher,
Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
orcid.org/0000-0002-1014-2219; Scopus Author ID: 57208054827
ovboron@gmail.com

TWO REFERENCES TO PAUL DE KOCK IN SHEVCHENKO'S NOVEL "THE ARTIST": AN ATTEMPT OF INTERPRETATION

The article is devoted to the references to the novels of the French belletrist Paul de Kock "André le Savoyard" and "Frère Jacques" in Shevchenko's novel "The Artist". The references are analyzed in two aspects – real biographical and strict literary. In the former case, it deals with the degree of authenticity of the episodes relating to Paul de Kock's books, in the latter case, it deals with the functional significance, the semantics of the intertextual references to these works. In Shevchenko's novel, the main character treats both novels of Paul de Kock with indifference, regarding them as easy reading which entertains more than educates.

As a future prose writer, Shevchenko could learn a method of direct conversation with the reader from the novel of Paul de Kock though this method was generally widespread in Russian literature of the 1820-1830th. The French writer repeatedly addressed his readers, just as Shevchenko did, but such similarities should be considered as typological coincidences in the arsenal of artistic means.

Young Shevchenko read not only the works of "high" literature but did not shun belles lettres, in particular works by Paul de Kock who was famous primarily for his frivolous and joking manner of writing. The Ukrainian prose writer endowed a partially autobiographical hero of his novel with correspondent reader's preferences. It is evident that he did not treat the creativity of the French novelist as something shameful or unacceptable to a young gifted man. Both novels have an expressive moralizing direction. At the same time, they also depict unattractive moments in the lives of aristocrats, young maids, rogues, and even murderers. The proposed observations complement the study of Shevchenko's reading circle, on the one hand, and, on the other hand, they contribute to a more complete characteristic of the protagonist of perhaps the best work of the writer.

Keywords: biographical reliability; intertextuality; reading circle; translation.